

INHOUD

Ten geleide	7
ARTIKELEN	
<i>Klaas van Berkel</i> , Politiek en wetenschap, ter inleiding	11
<i>Frans Becker</i> , Kortsluiting. De Partij van de Arbeid en de Wiardi Beckman Stichting	18
<i>Johan van Merriënboer</i> , Geleerden in het Torentje. Hoogleraren als premier: een wonderlijke combinatie?	27
<i>Wimar Bolhuis</i> , Technocratiseren om te depolitiseren. Hoe het CPB de politieke besluitvorming stuurt	38
<i>Solange Ploeg</i> , Kennis is macht? De rol van wetenschappelijk gezag in het kernenergie debat (1982-1989)	51
<i>Anne-Greet Keizer en Frans Brom</i> , Voor macht en tegenmacht. Voor wie adviseert de WRR?	61
<i>Alexander van Kessel</i> , Het gezag van de medicus. Eddy Houwaart over gezondheidszorg en politiek in de lange negentiende eeuw	70
SPRAAKMAKEND DEBAT	
<i>Hilde Reiding</i> , 'Positie Omtzigt, functie elders'. Het debat over de verkennende fase van de kabinetsformatie van 2021	79
BRONDOCUMENT	
<i>Alexander van Kessel</i> , 'Een ijdel, eerzuchtig, pesterig en inhalig mannetje'. Max Bongaerts' vertrek uit de Tweede Kamer, oktober 1945	93
UIT DE NOTULEN VAN DE MINISTERRAAD	
<i>Jan Willem Brouwer</i> , 'De Amerikaanse samenleving is op de meest vitale plekken geraakt. Hierin mag niet worden berust.' Uit de notulen van de ministerraad na de aanslagen van 11 september 2001	99
INTERVIEW	
<i>Tom-Jan Meeus en Jonne Harmsma</i> , Renske Leijten: 'Soms denk ik: wat moet ik hier nog?'	113
WOORDGEBRUIK IN HET PARLEMENT	
<i>Siemon Reker</i> , Epidemiologische ruimte en takketandjes. De 'opruk' van nieuwe taal in coronatijd	121

HERINNERINGEN/NECROLOGIEËN

<i>Cees Bremmer en Jorrit Peters</i> , Een gedragen rol van duwen, trekken, bruggen bouwen en veel muziek. Jan Krajenbrink (1941-2020)	125
<i>Leon van Damme</i> , <i>Virtus Nobilitat</i> – Deugd adelt. Louw de Graaf (1930-2020)	130
<i>Thom de Graaf</i> , Hoed af. Atzo Nicolai (1960-2020)	134
<i>Frits Korthals Altes</i> , Belangstellend, bedachtzaam en beschaafd. Els Veder-Smit (1921-2020)	139
<i>Pieter van de Stadt</i> , ‘Alles aan deze man is vvd’. Hans van Baalen (1960-2021)	143
<i>Ewout Klei</i> , Een staatsman niet, een evangeliebelijder. Meindert Leerling (1936-2021)	147
<i>Bert de Vries</i> , Sociaal betrokken en constructief-kritisch. In memoriam Steef Weijers (1929-2021)	151

PARLEMENTAIRE KRONIEK

<i>Jan Ramakers</i> , Het parlementaire jaar 2020-2021	155
--	-----

RECENSIES

<i>J.Th.J. van den Berg</i> , De wankelende stand van de democratie	193
<i>Hans Engels</i> , Koningschap in Nederland behoeft onderhoud	196
<i>Ron de Jong</i> , Het tijdperk van het onafhankelijke Kamerlid	198
<i>Jeroen Koch</i> , Kuyper door en voor kuyperianen	201
<i>Jonne Harmsma</i> , Expert in de politiek	204
<i>Mari Smits</i> , Dominant, veeleisend én tegelijk uiterst aimabel	206
<i>Patrick van Schie</i> , Twee partij-iconen in het theater van de politiek – twee tegengestelde naturen	208
<i>Lennart Steenbergen</i> , De optimist die weer boven zal komen drijven	211
<i>Peter-Wim Zuidhof</i> , De PVDA: neoliberal tegen wil en dank?	213
<i>Uri Rosenthal</i> , Rutte in drievoud	216
<i>Koen Vossen</i> , Drie boeken over Baudet	219

SIGNALEMENTEN

	223
Noten	233
Over de auteurs en de redactie	251

TEN GELEIDE

Minister-president Mark Rutte kondigde het Nederlandse volk op 16 maart 2020 aan, in zijn tv-toespraak bij aanvang van de coronacrisis: '[H]et antwoord op alle vragen die leven, begint bij de kennis en ervaring van deskundigen. Laat ons daaraan vasthouden. Aan deskundigen als Jaap van Dissel en zijn collega's binnen en buiten het RIVM. Virologen, intensive-care-artsen en andere specialisten. Hun advies is vanaf het begin leidend geweest voor alle maatregelen die tot nu toe in Nederland zijn getroffen. En het is belangrijk dat we op dat kompas van wetenschappelijke kennis en betrouwbare feiten blijven varen.'¹ De adviezen van medisch-wetenschappers zouden dus doorslaggevend zijn in de beleidskeuzes ten aanzien van de bestrijding van de pandemie. Van Dissel *cum suis* werden vaste gasten op de zondagmiddagsessies op het Catshuis, waar de coronamaatregelen werden besproken.

Niet alleen ten aanzien van corona werd de kennis van wetenschappers bepalend; ook in de al langer slepende discussie over klimaat en landbouw is wetenschappelijke kennis het lichtbaken waarop het kabinet vaart. In beide kwesties was een belangrijke rol weggelegd voor het RIVM. Zowel in het debat over de stikstofnormen als in de discussie over bestrijding en beheersing van de verspreiding van COVID-19 speelde het Rijksinstituut een prominente rol op het gebied van beleidsondersteuning en informatievoorziening. Vanaf voorjaar 2020 staan het instituut en zijn medewerkers volop in de publieke belangstelling en zijn zij regelmatig doelwit van kritiek en protesten. Zo verzamelden honderden woedende boeren zich op 22 juli 2020 bij het RIVM-gebouw in Bilthoven en heeft de directeur infectieziektebestrijding van het Instituut, Jaap van Dissel, inmiddels permanente politiebewaking nodig.²

Nu staan wetenschap en politiek niet alleen in Nederland op gespannen voet met elkaar. Wereldwijd ligt de relatie tussen beide steeds vaker onder het vergrootglas. Of het nu gaat om de klimaatdiscussie, migratie of gezondheidszorg: wetenschap en politiek lijken steeds meer met elkaar verstrengeld te raken. Hoewel wetenschappers voortdurend verzekeren niet op de stoel van beleidsmakers te willen zitten, raakt wetenschappelijke kennis steeds vaker gepolitiseerd. Politici gebruiken wetenschappelijke inzichten om hun argumenten kracht bij te zetten, terwijl tegelijkertijd politieke tegenstanders de politieke onafhankelijkheid van wetenschappelijke instituten in twijfel trekken.

Het gevolg van deze ontwikkeling is dat ook politieke scheidslijnen in toenemende mate langs nieuwe tegenstellingen lopen. Waren het voorheen voornamelijk de verschillen tussen de partijen die het politiek debat kleurden, tegenwoordig vindt de discussie steeds vaker plaats tussen hen die de wetenschappelijke kennis omarmen en hen die deze kennis juist verwerpen – of menen te beschikken over alternatieve wetenschappelijke kennis. De klimaatontkenners en 'viruswappies' die afgelopen jaar het Haagse Malieveld vulden, waren dan ook afkomstig uit de meest uitlopende hoeken van de samenleving, van links tot rechts en van yogadocent tot melkveehouder.

In het licht van deze observaties is het interessant en relevant om terug te kijken op de historische relatie tussen politiek en wetenschap in Nederland. Welke rol speelde wetenschappelijke kennis in politieke discussies in het verleden, wat is eigenlijk de

politiek-historische achtergrond van de door de overheid zelf ingestelde wetenschappelijke adviesinstituten en in hoeverre liepen academische en politieke loopbanen door elkaar? Vaststaat alvast dat politiek en wetenschap ook in het verleden moeilijk van elkaar te scheiden waren, al was het maar omdat de overheid al sinds de negentiende eeuw de belangrijkste financier van wetenschappelijk onderzoek in ons land is. Daarnaast hebben wetenschappers altijd op verschillende manieren hun weg naar het Binnenhof weten te vinden.

Al in de negentiende eeuw telde het Nederlandse parlement verschillende leden die afkomstig waren uit de wetenschap of hun aanstelling als hoogleraar combineerden met een Kamerlidmaatschap. Sinds de tweede helft van de twintigste eeuw is bovendien het aantal instanties dat de overheid van kennis en advies voorziet sterk toegenomen. Rijksinstituten, adviesraden en planbureaus spelen tegenwoordig een belangrijke rol in het politieke besluitvormingsproces. Zo consulteerde informateur Mariëtte Hamer op 25 mei 2021 de directeurs van het Centraal Planbureau, het Sociaal- en Cultureel Planbureau en het Planbureau voor de Leefomgeving om de kaders voor een nieuw kabinet te bespreken. Het leidt soms tot de kritiek dat wetenschap en beleidsmakers al te zeer verstrengeld raken, waardoor tegengeluid wegvalt en de samenleving buitenspel komt te staan. Van de burger wordt gevraagd blindelings te vertrouwen op de expertise van academici, die zich steeds meer op beleidsvoorbereiding richten. Dat zou er juist toe kunnen leiden dat het vertrouwen in de wetenschappelijke experts afneemt.³

In zijn inleidende essay laat wetenschapshistoricus Klaas van Berkel zien hoe en waarom de Nederlandse economie tot een 'kenniseconomie' is geworden, een ontwikkeling waardoor wetenschap en politiek in de eenentwintigste eeuw onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn geraakt. Wimar Bolhuis belicht de monopolistische positie van het Centraal Planbureau; Anne-Greet Keizer en Frans Brom analyseren in hun bijdrage het werk van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, al evenzeer een wetenschappelijke monopolist in dienst van het landsbestuur. Dat wetenschappelijke informatie wordt gebruikt om maatschappelijke problemen te depolitiseren en te rationaliseren, blijkt evenzeer uit het eerdergenoemde artikel van Bolhuis als uit de analyse van Solange Ploeg. De eerste ziet deze trend beginnen in de jaren zestig en zeventig, en plaatst deze in de sociaaldemocratische plantraditie, Ploeg ziet het inzetten van wetenschappelijke informatie voor politieke doeleinden in haar stuk over het kernenergiedebatdebate vooral toenemen ten tijde van de 'zakelijke' kabinetten-Lubbers. Frans Becker laat in zijn bijdrage over de Wiardi Beckman Stichting zien dat de spanning tussen wetenschap en politiek ook op partijniveau optreedt. Hoe ver het probleem teruggaat in de tijd blijkt uit het gesprek dat Alexander van Kessel had met medisch historicus Eddy Houwaart over de zogeheten 'hygiënisten', artsen die zich in de negentiende eeuw sterk maakten voor een wetenschappelijker aanpak van volksgezondheidsproblemen op nationaal niveau. Johan van Merriënboer ten slotte onderzoekt of er een relatie bestaat tussen hooggeleerdheid en het minister-presidentschap.

Daarnaast bevat deze editie ook weer de bekende rubrieken: een spraakmakend Kamerdebat, herinneringen aan overleden oud-politici, recensies, het interview met

het spraakmakende Kamerlid en de parlementaire kroniek van 2020-2021, die dit jaar natuurlijk gedomineerd wordt door de strijd tegen het coronavirus. De korte bijdrage over het parlementaire woordgebruik in het afgelopen jaar en het onderwerp van het Kamerdebat onderstrepen dat nog eens.

Het *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis* is een uitgave van het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis, verbonden aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. Het jaarboek wil in zo breed mogelijke kring belangstelling wekken voor de Nederlandse parlementaire geschiedenis. Steeds liggen actuele thema's of gebeurtenissen ten grondslag aan de onderwerpskeuze van de historische artikelen. In het jaarboek komen niet alleen wetenschappers aan het woord, maar ook journalisten en (oud-)politici. In alle bijdragen is het Nederlandse parlement in een nabij of ver verleden uitgangspunt van beschouwing; zijn positie en handelen sinds de opkomst van het parlementaire stelsel in 1848 staat steeds centraal.

Het *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis* kwam mede tot stand dankzij de steun van het bestuur van de Stichting Parlementaire Geschiedenis (Thom de Graaf [voorzitter], Rutger Zwart [secretaris-penningmeester], Kathalijne Buitenweg, Klaas Dijkhoff, Ben Knapen en Kees van der Staaij) en de wetenschappelijke raad (Paul Bovend'Eert [voorzitter], Ruud Koole, Wim van Meurs en Gerrit Voerman) die het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis en de redactie met waardevolle adviezen terzijde stond. Irene Helsen danken wij voor de secretariële ondersteuning.

Carla van Baalen
Alexander van Kessel
Tom-Jan Meeus
Jan Ramakers
Diederik Smit